

KYBERŠIKANA VE SVĚTLE NOVÝCH MÉDIÍ VYUŽÍVANÝCH VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

SZOTKOWSKI René – KOPECKÝ Kamil, CZ

Resumé

Příspěvek představuje dílčí výsledky výzkumu zaměřeného na nebezpečné komunikační jevy realizované v prostředí nových médií. Konkrétně prezentuje závěry vztahující se ke kyberšikaně českých a slovenských dětí ve věku od 11 do 17 let.

Klíčová slova: kyberšikana, nová média, děti, výzkum.

CYBERBULLYING IN THE LIGHT OF NEW MEDIA USED IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

Abstract

The entry presents the partial results of the research focused on hazardous communication phenomena realized through new media. Specifically, presents findings related to cyberbullying Czech and Slovak children aged 11 to 17 years.

Key words: cyberbullying, new media, children, research.

Úvod

Současné trendy ve vzdělávání v podobě implementace nových médií představují logické vyústění snah našeho školství o jeho modernizaci. Mnohá technická zařízení a média, například tablety, mobilní telefony či internet coby klíčový zdroj informací, vnášejí do výchovně vzdělávacího procesu sérii nesporných výhod – o nich se zde zmiňovat nebudeme, ale také úskalí stran vzniku a šíření různých nebezpečných jevů, jako je třeba kyberšikana.

Pojem kyberšikana vychází z již existujících definic vztahujících se k tzv. tradiční šikaně a je vnímán jako agresivní, úmyslné, opakované jednání či chování prováděné vůči jednotlivci či skupině, který/á se nemůže snadno bránit (1), (2). Jinými autory je také popisován jako forma obtěžování, založeného na nerovnováze sil a systematickém zneužívání moci (3), (4). Podrobněji vymezují kyberšikanu autoři Hinduja a Patchin (5), kteří ji považují za záměrnou, opakovanou a zraňující činnost využívající počítač, mobilní telefon a jiné elektronické přístroje. A podobného názoru jsou též Dehue, Bolman, Völlink a Pouwelse (6), kteří kyberšikanu popisují jako trýznění, hrozby, ponižování, ztrapňování nebo jiné útoky mezi mladistvými za pomoci internetu, interaktivních a digitálních technologií nebo mobilních telefonů. V českém prostředí se problematikou kyberšikany zabývá především Kolář (7), Černá, Dědková, Šmahel (8), Szotkowski, Kopecký a Krejčí (9), přičemž se výrazně neodchylují od zahraničních přístupů.

V dalším textu příspěvku pojednáme o dílčích výsledcích mezinárodního výzkumu, který byl realizován v roce 2014 v České republice a na Slovensku, a předmětem našeho zájmu bude otázka kyberšikany, kterou jsme monitorovali stran jejích jednotlivých projevů a forem.

1 Metodologie

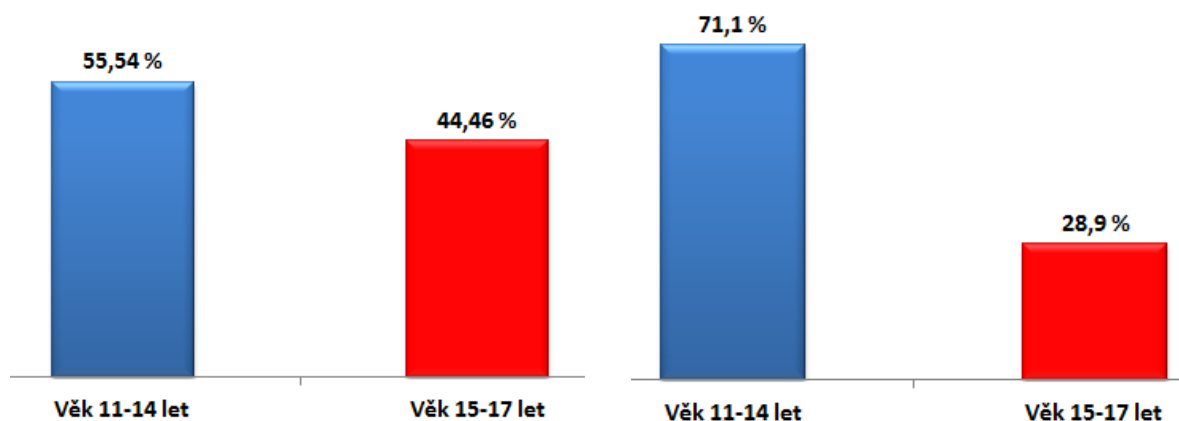
Mezinárodní výzkum byl orientován kvantitativně a jako výchozí výzkumná metoda byla zvolena metoda explorativní, výzkumnou technikou byl dotazník. Výzkumný nástroj, u kterého byly již v minulosti ověřeny jeho vlastnosti (validita, reliabilita), obsahoval celkem 71 položek (40 dichotomických, 2 polytomické, 22 s více možnými odpověďmi a 7 otevřených).

Základní soubor byl tvořen uživateli služeb internetu a mobilních telefonů z řad žáků základních a středních škol v celé České republice a na Slovensku. Věk respondentů byl s ohledem na zkoumanou problematiku vymezen 11–17 lety, přičemž jsme toto údobí dále rozdělili do dvou věkových kategorií: 11–14 let, 15–17 let.

Výběr prvků ze základního souboru do výzkumného vzorku proběhl na základě kontrolovaného výběru (proporcionálně stratifikovaného výběru), u něhož byl počet respondentů vybíraných do pomyslných podskupin (v našem případě krajů) proporcionální počtu respondentů v základním souboru.

Celkový počet respondentů čítal na české straně 28 232. Výzkumný vzorek sestával v 53,24 % případů z dívek a 46,76 % případů z chlapců. Věková struktura respondentů v České republice je ilustrována v grafu číslo 1. Zastoupeny byly všechny kraje České republiky.

Na slovenské straně byl počet respondentů 1 488. Výzkumný vzorek sestával v 55,04 % případů z dívek a 44,96 % případů z chlapců. Věková struktura respondentů na Slovensku je ilustrována v grafu číslo 2. Rovněž zde byly zastoupeny všechny kraje Slovenské republiky.

Graf 1 – Věková struktura respondentů v ČR

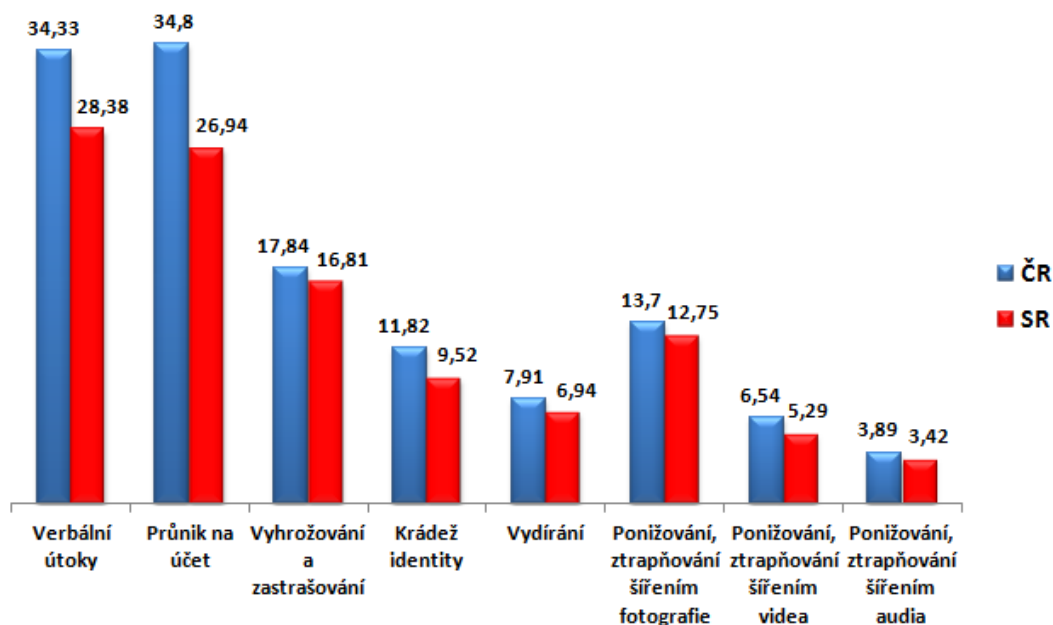
Graf 2 – Věková struktura respondentů v SR

2 Výsledky

Z výsledků provedeného výzkumu uvádíme pouze deskriptivní data získána v roce 2014 v rámci našeho mezinárodního výzkumu, který představoval v pořadí již pátý výzkum realizovaný v rámci projektu E-Bezpečí (garantován odborným pracovištěm Centra prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci). Výzkum byl zaměřen na oblast výskytu rizikového chování spojeného s informačními a komunikačními technologiemi, zejména internetem, v populaci českých a slovenských dětí.

V příspěvku prezentujeme dílčí část výzkumu věnující se identifikaci četností projevů jednotlivých forem kyberšikany u obětí i u jejich původců, jež představovaly: verbální útoky v kyberprostoru – ubližování formou ponižování, urážení, zesměšňování, ztrapňování dítěte; vyhrožování a zastrasování dítěte; vydírání dítěte; krádež identity; průnik na účet; obtěžování prozváněním; ponižování, ztrapňování realizované šířením fotografie; ponižování, ztrapňování realizované šířením audia; ponižování, ztrapňování realizované šířením videa.

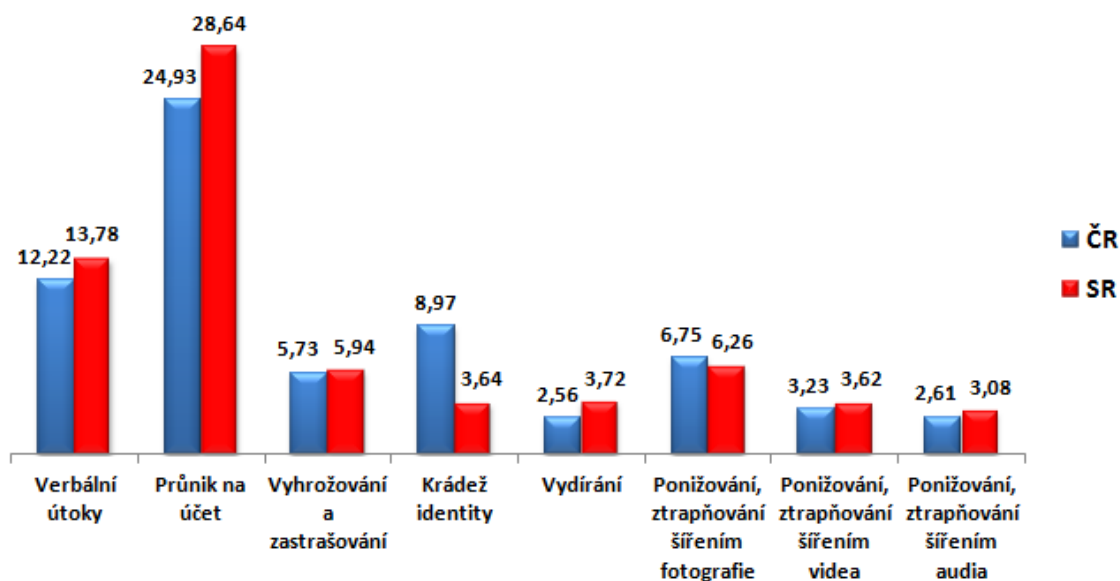
V grafu 3 jsou znázorněny výsledky výzkumu týkající se obětí kyberšikany.

Graf 3 – Formy kyberšikany – oběti

Podíváme-li se na výše uvedené výsledky, zjistíme, že se české oběti kyberšikany nejčastěji potýkají se snahou útočníka prolomit jejich elektronický účet. Zde jde o případy, kdy respondent zjistil, že se někomu neznámému podařilo přihlásit na jeho účet spojený s určitou internetovou službou, např. šlo o e-mail, účet na sociální síti nebo účet k ICQ, Skype apod. Slovenské oběti kyberšikany se naproti tomu setkávají nejčastěji s verbálními útoky, jako je urážení, ztrapňování, ponižování, nadávání atd.

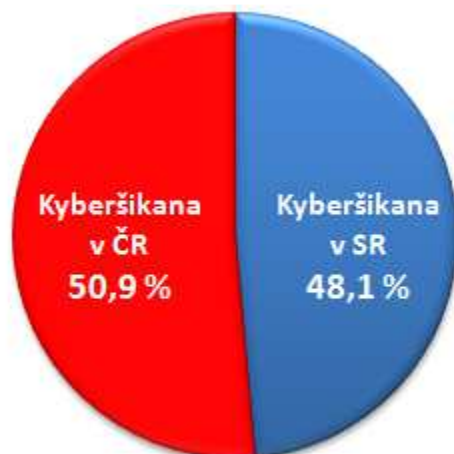
Jak jsme se již zmínili výše, sledovány byly i četnosti projevů jednotlivých forem kyberšikany u jejich původců – útočníků, agresorů. Zajímalo nás, které formy kyberšikany jsou agresory nejčastěji využívány. Výsledky výzkumu jsou shrnuty v grafu 4.

Graf 4 – Formy kyberšikany – útočníci

Z grafu 4 je patrné, že se původci kyberšikany (útočníci, agresori) v České republice i na Slovensku nejčastěji snaží obětem prolomit jejich elektronický účet a poté je různým způsobem poškodit. Na pomyslné druhé příčce nejčastěji užívaných forem kyberšikany jsou verbální útoky, tedy urážení, ztrapňování, ponižování, nadávání atd.

Z výše uvedených zjištění jednotlivých forem kyberšikany u obětí daného rizikového jevu lze utvořit celkový obraz výskytu kyberšikany, na jehož základě můžeme konstatovat, že se zhruba polovina českých i slovenských dětí setkala s některou z uváděných forem kyberšikany, viz graf 5.

Graf 5 – Kyberšikana u českých a slovenských dětí

Závěr

Z výsledků námi provedeného výzkumu bychom mohli mylně dojít k závěru, že je kyberšikana u českých i slovenských dětí nebývale rozšířena. Pozornému čtenáři však jistě neunikl fakt, že námi sledované formy kyberšikany můžeme rozdělit na závažné a méně závažné formy.

Závažnou formou kyberšikany je zejména vydírání, kde pozorujeme u českých i slovenských dětí poměrně nízkou četnost tohoto projevu (české oběti 7,91 %, slovenské oběti 6,94 %). Naproti tomu např. verbální útoky nebo průnik na účet, kde jsme zaznamenali nejvyšší četnosti, jsou spíše řazeny mezi méně závažné formy kyberšikany.

I přes výše uvedené informace je nutno konstatovat, že kyberšikana je u českých i slovenských dětí poměrně častým jevem a české i slovenské školství by na tuto skutečnost mělo také odpovídajícím způsobem zareagovat. Podle našeho názoru by měla jít společně s implementací nových médií do našeho školství ruku v ruce i odpovídající prevence, která by co nejvíce eliminovala případné projevy nebezpečných komunikačních praktik.

Literatura

1. OLWEUS, D. An analysis of the Revised Olweus Bully: Victim Questionnaire using the Rasch measurement model. *British Journal of Educational Psychology*. 2006, č. 76, s. 781–801. ISSN 2044-8279.
2. WHITNEY, I., SMITH, P. K. A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research*. 1993, č. 35, s. 3–25. ISSN 0013-1881.
3. SMITH, P. K., SHARP, S. *School Bullying: Insights and Perspectives*. London: Routledge, 1994. ISBN 978-0415103732.
4. RIGBY, K. *Bullying in Schools: And what to Do about it*. Victoria: ACER Press. 2007. ISBN 0-86431-184-2.
5. HINDUJA, S., PATCHIN, J. W. Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*. 2008, č. 29, s. 129–56. ISSN 0163-9625.

6. DEHUE, F., BOLMAN, C., VÖLLINK, T., POUWELSE, M. Pesten op het werk: de relatie met gezondheid en verzuim en de rol van coping. *Gedrag & Organisatie*. 2008, č. 20, s. 97–117. ISSN 0921-5077.
7. KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
8. ČERNÁ, A., DĚDKOVÁ, L., ŠMAHEL, D. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.
9. SZOTKOWSKI, R., KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3911-2.

Příspěvek vznikl v rámci výzkumného záměru fakulty „Od subjektivní implicitní teorie edukace k pedagogické znalosti“ VaV_2014_003.

Kontaktní adresa:

René Szotkowski, PhDr., Ph.D.,

Ústav pedagogiky a sociálních studií, Pedagogická fakulta UP, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc, ČR, tel.: +420 585 63 5178, e-mail: rene.szotkowski@upol.cz

Kamil Kopecký, Mgr., Ph.D.,

Katedra českého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta UP, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc, ČR, tel.: +420 585 63 5601, e-mail: kamil.kopecky@upol.cz